

Ooggetuigenverslag uit Myanmar.

‘Voor mijn school is vandaag een student doodgeschoten’

Voor de coup in Myanmar spreken we vooral over corona en Donald Trump. Na 1 februari is niemand meer geïnteresseerd in corona vertelt hij me. ‘Het is nu of nooit.’ Een verslag van de demonstraties van mijn Myanmarese vriend Steve.

Door: Maarten Algera

‘Ik heb een vraag voor jou. Wat vind jij van de huidige aanpak van de demonstranten in Myanmar om van de junta af te komen? Gaan we richting een overwinning of niet?’, appt Steve mij terwijl hij de demonstranten filmt vanaf de hoofdweg. Ik heb Steve ontmoet tijdens een backpackerstrip in 2002. In dat jaar tref ik een land aan dat door een militair regime met harde hand wordt geleid. Van enige tekenen van democratie is dan totaal geen sprake. Sinds dat eerste bezoek bestaat er een hechte vriendschap tussen Steve en mij. Onze digitale gesprekken gaan vaak over politiek waarbij we visualiseren dat we samen thee drinken in een van de vele teashops die het land rijk is. Steve houdt mij sinds de coup op 1 februari in Myanmar dagelijks op de hoogte, met foto’s, video’s, uitspraken en soms met de nodige vragen. De vragen komen meestal binnen voor half acht in de avond omdat het internet in Myanmar ‘s nachts meestal wordt afgesloten. Elke dag staat hij met vele anderen voor zijn eigen school, waar hij Engels doceert, te demonstreren. Hij filmt vooral de massa’s demonstranten die rond het verlichte beeld van Boyoke Aung San lopen. Op dit beeld is de onafhankelijkheidsheld van het land te zien, zittend op een krachtig, goud geverfd paard. Hij is ook de vader van de al maanden gevangengehouden Aung San Suu Kyi, die tot voor kort regeringsleider was en tevens boegbeeld van de partij NLD (National League for Democracy).

Als ik de vragen, berichten, plaatjes en video’s krijg heeft hij er vaak al een dag met demonstraties op zitten. Tussen het vele materiaal staan diverse video’s die hij zelf maakt vanuit zijn school in een middelgrote stad gelegen ongeveer 200 kilometer ten zuidoosten van Yangon, de voormalige hoofdstad van het land. De eerste dagen tonen vooral zijn hoop. ‘Het is nu of nooit. Dit is onze laatste strijd tegen de militairen.’ Deze woorden krijg ik maar niet uit mijn hoofd. Myanmar is weer even in het nieuws. Door de sociale media is nu iedereen journalist vertelt hij mij met blijdschap. Zelf zie ik massa’s mensen demonstreren, veelal met mobiele telefoons in de hand. Er zijn voorzichtige tekenen van enthousiasme waar te nemen.

Maar al snel volgt de angst. Gefilmd achter het raam van zijn klaslokaal rijdt op 14 februari in de avond een gepantserd legervoertuig met mitrailleur de stad binnen. Dikke zware wielen drukken op het oude asfalt van de weg langs de universiteit. De coup is dan twee weken bezig. Een witte pick-uptruck van het leger met blauwe knipperlichten volgt. Uit een verroeste luidspreker volgen dwingende instructies in het Myanmarees. ‘Ga allemaal lekker slapen, er is niets om u zorgen over te maken.’ Langzaam rijdt deze wagen verder het centrum in. Donkerblauwe politiewagens volgen waarin ordetroepen onder een zwaar grijs

gepantserd dak samen zijn gepakt. 'Mijn land staat volledig op zijn kop. Net als in 1988 en in 2007. Nu rijdt het leger weer door de straten. *Very, very bad,*' stelt Steve. En dan valt de nacht en ligt het internet eruit.

In 2007 gingen duizenden monniken en vele demonstranten de straat op om te protesteren tegen de militaire junta. Aanleiding was toen een verhoging van de brandstofprijzen. Deze protesten werden bloedig neergeslagen door de militairen. In dat jaar vertrok Steve gedesillusioneerd uit Myanmar om te werken in een fabriek in Kuala Lumpur. Net als veel van zijn leeftijdsgenoten had hij voor een groot (geleend) bedrag een werkvergunning en een paspoort kunnen regelen via een van de vele malafide arbeidsbureaus in Yangon. Het Maleisische bouwbedrijf haalde hem samen met tientallen Bengalen, Nepalezen en andere Myanmarezen op van het vliegveld, pakte zijn paspoort bij aankomst op het werkterrein af en stelde hem als moderne slaaf te werk. Ik bezoek hem in 2008 in Kuala Lumpur. In een smetteloos overhemd en met de herkenbare Myanmarese elegantie vertelt hij tijdens een wandeling in een megalomaan winkelcentrum rustig over zijn leven. 'Het leven is hier bikkelhard. Maar ik heb geen keuze. In mijn land wacht niets. Er is niets. Het leger bepaalt,' zegt hij met overtuiging. Onze gesprekken over politiek worden om de minuut onderbroken door een indoor achtbaan. Gillende mensen zoeven langs terwijl de glazen wanden van de vele merkwinkels meetrillen op het geluid van denderende karretjes die schuren over de gekronkelde rails. Onverstoorbaar loopt hij door. Zijn oog valt vooral op de internationale boekhandel. Alle boeken van Aung San Suu Kyi liggen daar openlijk in het zicht. *Animal Farm* en *1984* van George Orwell kent hij niet. Deze boeken waren verboden in 2008. In de kleine boekhandels in zijn thuisland was alleen een kopie van het minder bedreigende *Burmese Days* makkelijker te krijgen, de roman van Orwell uit 1934 over het leven in Birma eind jaren '20. Het meest geïntrigeerd is hij door het boek *Tyrants, The Worlds 20 Worst Living Dictators* (Wallechinsky, 2006). Historicus Wallechinsky bespreekt de eigenaardigheden en machtsbelustheid van meerdere dictators. Terwijl hij voorzichtig door het boek bladert verbaast het hem dat ook George W. Bush uitgebreid wordt besproken. Legerleider Than Shwe (1992 – 2011) krijgt minder aandacht dan gehoopt. Hij besluit zich vooral te verdiepen in de levens van de Libische leider Kaddaffi, de Soedanese president Al Bashir en de Noord Koreaanse Kim Jong Il. Ik neem afscheid van hem terwijl hij het boek meeneemt in een klein glimmend plastic tasje. De vraag hoe je van een dictator afkomt zal hem nog lang bezighouden.

In 2008 start de junta een charmeoffensief door zogenaamde stappen te zetten op weg naar een schijn-democratie. De eerste stap is het uitschrijven van een referendum (kort na de verwoestende cycloon Nargis, waarbij meer dan honderdduizend doden vallen) over een nieuwe grondwet. De militaire regering onder de naam State Peace and Development Council (SPDC) claimt een eclatante overwinning met drieënnegentig procent goedkeuring voor deze grondwet, waarbij vijfentwintig procent van de zetels in het parlement automatisch voor het leger is. Verder staat in deze grondwet dat de ministeries die gaan over grenszaken, defensie en binnenlandse zaken altijd geleid worden door een militair. Daarnaast mag niemand president worden van het land als deze met een buitenlander is getrouwd. Deze laatste zet was bedoeld om de macht van Aung San Suu Kyi in te perken, aangezien zij getrouwd was met een Engelsman. Andere stappen in dit proces van schijn-democratisering volgen. Zo wordt de gezworen staatsvijand Aung San Suu Kyi in 2010 vrijgelaten, na meerdere jaren huisarrest. In november 2015 behaalt de NLD een grote zege tijdens de parlementsverkiezingen. Kort daarna krijgt zij de functie van Adviseur van de Staat en wordt zij de facto de regeringsleider van het land. Ze gaat een moeizame samenwerking aan met de militairen die de meeste macht in handen houden. Haar macht blijft echter zeer beperkt, mede ook door de grondwet uit 2008. Wel treedt er een economische ontwikkeling op die ervoor zorgt dat de levensstandaard voor de rijkeren

en middenklasse wordt verhoogd. Steve maakt inmiddels deel uit van deze middenklasse en merkt zelf meer mogelijkheden. Myanmarezen kunnen makkelijker reizen en er ontstaat iets meer vrije pers. Myanmar raakt langzaam steeds minder geïsoleerd. Tijdens mijn laatste bezoek in 2015 zie ik allerlei glimmende reclameborden van zojuist gevestigde multinationals, een grote toename aan verkeer en een forse uitbreiding van het mobiele netwerk van diverse telefoonaanbieders. Het land profiteert ook van het toenemende toerisme.

Op 9 november 2020 stuurt Steve mij een gekleurde animatie van de verkiezingsuitslag in Myanmar. *The Myanmar Information Management Unit* geeft de uitslag weer. De NLD onder leiding van Aung San Suu Kyi heeft een monsterzege behaald. De landkaart kleurt overwegend rood. Deze partij heeft 258 van de 330 kiesdistricten gewonnen. Ook zijn er enkele groene vakjes te zien. Daar heeft de in 2010 opgerichte USDP (Union Solidarity and Development Party) verbonden aan het leger in 26 kiesdistricten de overwinning geboekt. De overige zetels gaan naar kleine splinterpartijen die delen van de vele etnische minderheden vertegenwoordigen. Het valt op dat enkele delen van de staten niet ingekleurd zijn. Delen van het westen van de Rakine State waar grote groepen Royinghaminderheden, onder leiding van huidig legerleider Aung Hlaing, met geweld zijn verdreven (gelegen aan de grens met Bangladesh) zijn wit gebleven, evenals het noordoosten van de Shan State (grenzend aan de provincie Yunnan in China). ELECTIONS CANCELED staat met grote letters te lezen op de kaartlegenda. Bijna een miljoen Rohingya vluchtten in 2017 naar buurland Bangladesh. Velen zijn omgekomen en overlevenden verkeren in zeer slechte omstandigheden in overvolle vluchtelingenkampen rondom het Bengaalse Cox Bazaar. Vorig week brandde een enorm kamp af waardoor tienduizenden vluchtelingen hun onderkomen kwijtraakten. Het noordoosten van de Shan State is al jaren het strijdtoneel tussen diverse gewapende etnische groeperingen en de Tatmadaw, het staatsleger van Myanmar.

Voordat de coup in Myanmar op 1 februari begon gingen de gesprekken met Steve vooral over corona en Donald Trump. Hij stuurde mij op vrijdag 8 januari een foto van een plaatje waarin stond: '2020 was a very strange year. Day 6 of 2021'. Op de foto is een QAnon-aanhanger in berenvel te zien die plaats neemt op de stoel van de vicevoorzitter van de senaat in Washington. Daarnaast nog een foto met een Amerikaanse vlag waarop een banaan staat in het vlak linksboven de herkenbare strepen. Een legodoos met als titel: capitol invasion, ages 6+. We verbaasden ons over de Verenigde Staten waar een aanval plaatsvond op het hart van de Amerikaanse democratie. Niets deed ons toen vermoeden dat spoedig een aanval zou plaatsvinden op het fragiele democratische systeem van Myanmar, gecoördineerd vanuit de hoofdstad Nay Pyi Taw. Op de bewuste eerste dag van februari zie ik op een filmpje een Myanmarese sportdocente een aerobicsles geven aan de rand van een lege twaalftbaans snelweg midden in de hoofdstad. Terwijl de instructrice met mondkapje paradeert op zoete discomuziek voltrekt zich achter haar het begin van de staatsgreep. Grote militaire voertuigen komen aanrijden die naast elkaar parkeren voor rood-witte afzettingen. Op dezelfde dag wordt Aung San Suu Kyi opnieuw gevangen gezet en is er vrijwel niets meer van haar vernomen.

'2021 is het jaar dat honden op de troon hebben plaatsgenomen' is het bijschrift onder een grijze hond die statig op de goudkleurige zetel zit die normaliter voor hooggeplaatste Myanmarese officieren is bedoeld. Het plaatje lijkt voor westerse begrippen onschuldig. Ik moet nog steeds wennen aan deze openbare kritiek op het regime. De junta dreigt namelijk

met draconische straffen voor iedereen die ondermijnende berichten stuurt. Maar ook op straat wordt massaal geprotesteerd tegen de coup. De demonstranten hebben zich verenigd in de CDM (Civil Disobedience Movement) die als handsymbool de drie vingers uit de film *The Hunger Games* gebruikt. De CDM is inmiddels uitgegroeid tot een grote pro-democratiebeweging, geleid door burgers, artsen, advocaten, leraren en ingenieurs, die oproept tot massale stakingen in het hele land. Daarnaast hebben parlementsleden van de NLD zich op 5 februari 2021 verenigd in de CPRH. Dit is een comité met een virtueel civiel bestuur van gekozen volksvertegenwoordigers. Het vertegenwoordigt in ballingschap de beide Kamers van het Myanmarese parlement. Hierin is te zien dat de verschillende etnische groeperingen meer verenigd zijn tegen de militairen. Gezicht van dit comité is Dr. Sasa. Deze prominente leider van de protestbeweging zou een prominente plek krijgen in het kabinet van Aung San Suu Kyi, maar moest op 1 februari verminkt als taxichauffeur vluchten naar het buitenland. Inmiddels heeft Dr. Sasa miljoenen volgers op Facebook en verschijnt hij dikwijls op internationale nieuwsstations. Vanuit dit buitenland doet hij regelmatig oproepen aan de internationale gemeenschap om te stoppen met wapenhandel aan de militairen en voor meer steun voor aan de bevolking.

Steve is de eerste dagen van het protest opgetogen. Hij haalt enthousiast de verklaring van president Biden aan op de situatie in Myanmar. 'The United States will stand up for democracy wherever it is under attack.' In de dagen die volgen zie ik kleurrijke bordes met teksten als 'you messed with the wrong generation', 'we want democracy, respect our votes', 'USA Save Us'. Naarmate de tijd verstrijkt en het geweld toeneemt is het laatste bord steeds vaker te zien. Steve appt mij: 'Wat denk jij Maarten? Lukt het ons om zonder pistolen de dictators te verdrijven? Geloof mij ... het hele land zou heel blij zijn als Biden een raket zou afsturen op de legerleiding.' Voor diverse Amerikaanse ambassades zijn de afgelopen weken de kenmerkende Birmese rood-witte banners te zien met teksten als 'we the people of Burma are with the UN & US for every actions you will take!' Steve benadrukt het gerucht dat rijke Myanmarzen in het buitenland zouden proberen om privé-milities in te huren om de legertop uit te schakelen en hen naar het Internationaal Strafhof in Den Haag te sturen. Het land hangt vaak van geruchten aan elkaar. Ook hoopt hij dat legerleider Aung Hlaing hetzelfde lot treft als de Iraanse generaal Solmeini.

Op 13 februari rijden militairen uit de Karen State (een staat in het oosten van Myanmar, grenzend aan Thailand) met hun vlag provocerend door Yangon. 'De Karen state gaat zich onafhankelijk verklaren!' lees ik onder een bericht van Steve, waarboven ik een militair een minder bekende vlag in de hand zie houden die een beetje op de Nederlandse vlag lijkt. Al sinds de late jaren '40 voeren de Karen strijd tegen het leger voor onafhankelijkheid. Ik zie deze militair van de KNU (Karen National Union) met hun eigen vlag door de straten van Yangon lopen. Deze kleurrijke vlag, duidelijk zichtbaar wapperend in Yangon, moet voor de legerleiding een grote bedreiging zijn. Afgelopen week duiken berichten op dat het leger stellingen van de KNU aan de grens met Thailand heeft gebombardeerd.

Er bereiken mij inmiddels steeds meer berichten over slachtoffers. Foto's van bebloede slippers, kogelgaten in armen, maar ook filmpjes van mensen die van een scooter worden afgeschoten. Tegelijkertijd gaan de Myanmarzen door met allerlei vormen van protest, bijna altijd geweldloos, soms ludiek en met humor, alles met een zachtheid die het volk zo siert. 'We kunnen het niet alleen,' hoor ik Steve heel vaak zeggen. Waar is de echte hulp vraagt hij zich vaak af. Hulp is er volgens hem wel, maar vooral voor de junta zelf. Diverse Myanmarzen menen dat de Chinezen ondersteuning bieden aan de militaire legertop. Dit wordt echter stelselmatig door China ontkent. Er circuleren op sociale media afbeeldingen van militairen met logo's die door demonstranten aan China worden toegedicht. Op de app

Flightradar is half februari te zien dat er drie keer in eenzelfde nacht vluchten van Myanmar Airways International worden uitgevoerd tussen Yangon en Kunming in Yunnan, terwijl het vliegverkeer met het buitenland vrijwel plat ligt.

Ook krijg ik meer beelden van hem vanuit zijn stad. Mensen vormen een burgerwacht tegen vermeende criminelen in de buurt. Hij vertelt dat vrijgelaten gevangenen door het leger worden aangezet om huizen van activisten leeg te halen en in de fik te steken. Hier in Nederland hoor ik alleen in het nieuws dat er 23.000 gevangenen zijn vrijgelaten door de junta. Ik zie mannen in hun traditionele longyi met stokken in de hand hun straat bewaken. Er wordt veel geschreeuwd in de verte en beelden van branden komen voorbij. De dag erna lopen de demonstranten weer massaal door zijn stad. 'Bijna alles is dicht vandaag, scholen, universiteiten en bedrijven stoppen met functioneren.' Door middel van stakingen probeert het volk de junta te breken. Steve spreekt zijn angst uit dat mensen zonder geld komen te zitten. Er dreigt schaarste. Ook is er de angst dat het leger de huidige munt de kyat zonder reden ongeldig gaat verklaren geeft hij aan. Tijdens de massale protesten in 1988 is de munt ook afgeschaft. Ik zie zelf op foto's lange rijen voor pinapparaten staan van de Myawaddy Bank, de bank die in eigendom is van het leger.

28 februari. Eind van de middag licht mijn telefoon opnieuw op. Ik zie een foto van stapels slippers die door een demonstrant netjes worden uitgezocht. Achter hem liggen geelzwarte borden met de tekst *stop arresting people*. Als de tweede passende slipper wordt gevonden wordt het paar met elkaar verenigd. Het schoeisel is achtergebleven van mensen die zijn weggerend voor de militairen, zegt Steve. Zijn vrouw, die deelnam aan een demonstratie, moest rennen voor haar leven toen het leger begon te schieten. Ook is er een jonge student door het leger doodgeschoten vlak voor zijn school. 'Mijn lokaal was urenlang een schuilplaats,' lees ik met groeiende angst in mijn lijf. Via de app Viber komen meer afschuwelijke beelden die hij zelf maakte voor zijn school. Jonge mensen liggen levenloos op straat. Scherpschutters staan op daken. Steve spreekt over tientallen doden. Het leger grijpt genadeloos in. Mensen worden gericht door hun hoofd geschoten.

Eind maart. Inmiddels wordt gesproken over honderden doden en duizenden gewonden. Het leger schiet met scherp op demonstranten, voorbijgangers en kinderen. De gruwelijke beelden op mijn telefoon blijven hangen op mijn netvlies. Een huilende moeder met een gewonde baby in haar armen, rouwende familieleden om hun dierbare. Een burgeroorlog dreigt in het hele land. Het leger heeft inmiddels luchtaanvallen uitgevoerd op etnische groeperingen in de grensgebieden. Duizenden mensen zijn al de grens met Thailand over gevlucht. Gedeserteerde en gevluchte politieagenten spreken vanuit Misoram, net over de grens in India, over de dwang om met scherp op burgers te schieten. Myanmar, een land waarbij alle voorzichtige hoop op een beter leven genadeloos in de grond wordt geboord. Ik zie de hand van Steve op een foto. Hij houdt echte en rubberen kogels vast. Deze lagen op zijn stoep. 'Hoeveel doden zijn er nodig voordat de VN en de VS ingrijpen?' vraagt hij mij als de avond valt. Het antwoord durf ik hem bijna niet te sturen.

Begin april. Dr. Sasa, inmiddels speciale afgezant van de regering in ballingschap aan de VN, doet een oproep op de BBC aan de internationale gemeenschap om in te grijpen. Het militaire regime moet als terroristische organisatie worden bestempeld. Alle wapenhandel moet worden gestopt met de militairen stelt Sasa. 'De CPRH heeft in ballingschap de zo gehate grondwet uit 2008 afgeschaft,' geeft hij rustig maar resoluut aan. Ondertussen bombardeert het leger de grensgebieden en vermoordt het onschuldige burgers op straat.

We can be killed anytime, we can be robbed anytime, we can be raped anytime stuurt Steve mij terwijl de avond valt.

